

I. stup mirovinskog osiguranja u RH

Damir Bakić

19.3.2025.

ZAKONI

- Z1** Zakon o mirovinskom osiguranju, NN 157/2013, 18.12.2013.
- Z2** Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, NN 19/2014, 5.2.2014.
- Z3** Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima, NN 22/2014, 12.2.2014.

IZMJENE I DOPUNE

- Z1a** Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju, NN 115/2018, 13.12.2018. (i dalje ...)
- Z2a** Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim mirovinskim fondovima, NN 115/2018, 13.12.2018. (i dalje ...)
- Z3a** Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskim osiguravajućim društvima, NN 115/2018, 13.12.2018. (i dalje ...)

Mirovinski sustav u RH je reformiran 1.1.1999. Provedena je bitna parametarska reforma tada jedino postojećeg, PAYG prvog stupa mirovinskog osiguranja.

PAYG (sustav tekućeg financiranja) je sustav međugeneracijske solidarnosti: mirovinski doprinosi sadašnjih osiguranika izravno financiraju mirovine sadašnjih umirovljenika.

Drugi stup je dizajniran već 1998., ali je faktički uveden 1.1.2002.

To je individualni kapitalizirani sustav organiziran po načelu definiranih doprinosa: mirovinski doprinosi svakog osiguranika uplaćuju se u odabrani mirovinski fond i u trenutku umirovljenja ukupan akumulirani iznos pretvara se u mirovinska primanja upravo tog osiguranika. Ovdje osiguranici dijele samo horizontalnu, unutargeneracijsku solidarnost.

Parametarska reforma prvog, PAYG stupa provedena je 1.1.1999. Značajke starog sustava:

- niske dobne granice: $x_0 = 60, y_0 = 55$
- vrlo visok omjer zamjene: $M = 0,7 \cdot M_o$; M_o = prosječna plaća u najboljih 10 uzastopnih godina
- prijevremene mirovine: $x_1 = 55, y_1 = 50$ i tek simbolična i samo privremena redukcija: 1,33% godišnje za svaku godinu prije navršenja dobi x_0, y_0 , ali samo do navršenja tih dobi
- Odnos broja osiguranika i broja umirovljenika:

1970.	1980.	1990.	2000.
3,5 : 1	3,5 : 1	3 : 1	1,4 : 1

- Usklađivanje: prema prilikama.

U novom sustavu dobne granice su postupno dignute za muškarce na 65, za žene na 60 godina. Granica je dizana svake godine za 4 mjeseca.

Kasnije je odlučeno dobnu granicu i za žene dići na 65 godine.

Trenutno je dobna granica za muškarce $x_0 = 65$ godina, a za žene se postupno diže do 65 godina, svake godine za 3 mjeseca.

U 2025. dobna granica za žene je 63 godine i 9 mjeseci, u 2026. će biti 64 godine itd. sve do 2030. godine kad će i za žene dobna granica iznositi 65 godina.

Nova formula za izračun mirovine: $M = PF \cdot MF \cdot VB \cdot AVM$, pri čemu

VB odražava omjer ostvarenih plaća i prosječnih plaća u RH,

$PF \leq 1$ definira redukciju prijevremene mirovine,

$MF \leq 1$ definira iznos obiteljske mirovine,

Vrijednosni bodovi se računaju po formuli $VB = VB_p \cdot s$, gdje je s je ostvoreni staž, VB_p je prosjek godišnjih vrijednosnih bodova VB_g , a godišnji vrijednosni bodovi su omjeri ostvarene plaće i prosječne plaće u RH u svakoj pojedinoj godini radnog vijeka.

Relativno glatki prijelaz se osigurao time da se VB_p računao isprva kao prosjek tokom najboljih 13 godina, potom 16, itd., sve dok ne obuhvati cijeli radni vijek. Danas je prosjek VB_p definiran kao prosjek godišnjih vrijednosnih bodova tokom cijelog radnog vijeka.

Time je omogućen "glatki" prijelaz iz starog u novi sustav. Ideja je bila u konačnici obuhvatiti čitav radni vijek. Tako je, zajedno s početno određenim iznosom AVM , ostvarena namjera da se smanji razina prava iz starog sustava. O tome više kasnije (dodatak na mirovinu).

AVM je aktualna vrijednost mirovine. To je zapravo "vrijednost boda"; novčani iznos koji se mijenja polugodišnje u ovisnosti o kretanju plaća i cijena čime se i tekuće mirovine usklađuju automatski.

$AVM_{1999,1} = 35,16 \text{ kn}, \dots AVM_{2019,2} = 67,97 \text{ kn}, \dots$

$AVM_{2025,1} = 13,57 \text{ eura}.$

Ako imamo $x_0 = 65$, $s = 40$, $VB_p = 1,2$ onda bi slijedilo $M = 651,36 \text{ eura}.$

Prosječna neto plaća u RH isplaćena za prosinac 2024. iznosila je 1361 euro.

Ako tu plaću uvećamo za 20% dobivamo 1633 eura i omjer zamjene izlazi 40%!

Kako se obračunski period počeo širiti, postalo je jasno da će tako obračunate mirovine biti neodrživo niske.

Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema ZOMO, NN 115/18, na snazi je od 1.1.2019.

Uvećanje od 27% priznaje se svima koji su umirovljeni 2010. godine ili kasnije. Za one umirovljene između 1999. i 2009. taj dodatak je niži: u rasponu od 4% do 26,4%, ovisno o godini umirovljenja, odnosno o obuhvatu obračunskog razdoblja pri izračunu prve mirovine.

Tako je sada stvarni iznos mirovine iz prethodnog primjera

$$M = 1,27 \cdot 1,2 \cdot 40 \cdot 13,57 = 827,23$$

Uočimo da omjer zamjene iznosi $\rho = \frac{827}{1,2 \cdot 1361} = 0,51$, dakle 51%.

Mirovine treba usklađivati da se ne obezvrijede. To se čini polugodišnje, 1. siječnja i 1. srpnja svake godine.

Postoje različiti pristupi. Naš se mijenjao više puta.

Isprva je bila aritmetička sredina između rasta cijena i rasta plaća. Danas je ovako:

Pogledaju se stope rasta cijena i rasta plaća u prošlom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi. Sad se uzme težinski prosjek $70 - 30$ s tim da veći ponder ima ona stopa koja je veća.

Dakle, faktor usklađenja f se računa po formuli $f = 0,7p + 0,3c$, ako su p i c stopa rasta plaća i stopa rasta cijena respektivno, i ako je $p \geq c$. Ako je $p \leq c$, onda obratno: $f = 0,7c + 0,3p$.

A evo što kaže zakon o tome kako se mijenja AVM:

Ako je udio stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u zbroju stopa manji ili jednak 50%, stopa usklađivanja mirovina određuje se tako da se zbroji 30% stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena i 70% stope promjene prosječne bruto plaće.

Ako je udio stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u zbroju stopa veći od 50%, stopa usklađivanja mirovina određuje se tako da se zbroji 70% stope promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena i 30% stope promjene prosječne bruto plaće.

Treba uočiti da je uvjet za starosno umirovljenje navršena dob i neki minimalni staž; konkretno 15 godina. U tom pogledu, ako je staž veći, a obično jest, ništa se ne mijenja u pogledu prava. Staž eksplicitno utječe na iznos mirovine.

Kad govorimo o prijevremenom umirovljenju, tad se traži dob barem 5 godina do navršanja standardne dobi, ali sad se traži staž barem $x_0 - 30$, odnosno $y_0 - 30$.

Dakle, u 2025. imamo za muškarce $x_1 = 60$, $s \geq 35$, za žene $y_1 = 58,75$, $s \geq 33,75$.

Ako osiguraniku koji ide u prijevremnu mirovinu do dobi x_0 , odnosno y_0 nedostaje m mjeseci ($m \leq 60$) mirovina mu se umanjuje za $0,2 \cdot m$ % i to trajno. To se elegantno rješava tako da se definira $PF = 1 - \frac{0,2m}{100}$.

Relativna novost: status dugogodišnji umirovljenik. Dugogodišnji umirovljenik je onaj koji ima barem 60 godina i barem 41 godinu staža (dakle dob barem $x_0 - 5$ i staž barem $x_0 - 5 - 19$).

Dugogodišnji umirovljenik može ići u mirovinu bez penalizacije (makar je tehnički gledano ta mirovina prijevremena). Štoviše, mirovina mu se povećava za 0,15 posto za svaki mjesec života povrh 60 godina (gledano u trenutku umirovljenja). Dakle, $PF = 1 + \frac{0,15m}{100}$, s tim da se podrazumijeva $m \leq 60$.

Nepravda prema ženama. Iako za žene općenito postoje prijelazne odredbe u tranziciji do 2030. godine, ovdje nema odgovarajućih prijelaznih odredbi i pravila za žene su ista kao i za muškarce. Trebalo bi se za žene zahtijevati dob $y_0 - 5$ i staž u trajanju $y_0 - 5 - 19$. Dakle, u 2025. godini žena bi za stjecanje statusa dugogodišnje osiguranice trebala imati dob 58 godina i 9 mjeseca i staž 39 godina i 9 mjeseci. U 2026. dob 59 i staž 40, itd.

Ima još dobrih vijesti.

Ako se ide u normalnu starosnu mirovinu, ali u dobi kasnijoj od x_0 , odnosno y_0 s navršenih barem 35 godina staža, konkretno m mjeseci kasnije, onda se polazni faktor povećava 0,45 posto za svaki mjesec životne dobi povrh x_0 , odnosno y_0 pa glasi

$$PF = 1 + \frac{0,45m}{100}, \text{ s tim da je } m \leq 60.$$

Dakle, maksimalno uvećanje je za 27%.

Sljedeća dobra vijest stiže iz članka 32a: majkama i posvojiteljicama se dodaje staž: za svako dijete pola godine.

Tada u formuli za obračun iznosa mirovine $M = PF \cdot MF \cdot VB \cdot AVM$ vrijednosne bodove računamo kao $VB = VB_p \cdot s'$, pri čemu je $s' = s + 0,5d$, gdje je s efektivni ostvareni staž, a d broj djece. Pritom, to pravo se prenosi na oca ako je on koristio pretežiti dio dodatnog rodiljnog dopusta.

Ovo objašnjava zašto se u zakonu onako neobično definira VB (na prvi pogled, mnogo prirodnije bi bilo staviti $VB = \sum_{g \in S} VB_g$).

Najavljuje se povećanje: za svako dijete po jedna godina pridodanog staža.

Korisnici starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine i mirovine za dugogodišnjeg osiguranika mogu uz nastavak primanja mirovine nastaviti raditi ili u nekom trenutku ponovno početi raditi, ali samo do polovice radnog vremena. Ako u tom statusu navrše bar jednu dodatnu godinu radnog staža kad prestanu raditi obračunat će im se novi iznos mirovine s uvećanim stažom i novim vrijednosnim bodovima.

Iznos mirovine se ponovno određuje (svaki puta) nakon što se navrši još jedna puna godina staža.

Je li opravdano dati ovo pravo i dugogodišnjim osiguranicima? Korisnicima prijevremene mirovine?

Članak 90 ZOMO zorno pokazuje koliko su mirovine iz našeg prvog stupa mirovinskog osiguranja zapravo niske.

Ako osiguranik u trenutku umirovljenja ima $VB_p \leq 1,03$ dodijelit će mu se zaštitna, najniža mirovina. Iznos njegovih vrijednosnih bodova neće biti $VB = VB_p \cdot s$, nego $VB = 1,03 \cdot s$.

Dakle, ako je osiguranik ostvario npr. $VB_p = 1$, ako je kroz cijelu karijeru zarađivao plaću jednaku prosječnoj plaći u RH, on je u našem mirovinskom sustavu socijalan slučaj.

I korisnici najniže mirovine imaju pravo na dodatak od 27%, ali taj se primjenjuje samo na stvarno ostvareni dio mirovine.

Trenutno je $NVM = 1,03 \cdot AVM = 1,03 \cdot 13,57 = 13,99$.

Najniža mirovina za 40 godina staža iznosi 559 eura. Naspram prosječne neto plaće isplaćene za prosinac 2024. u visini 1361 eura to iznosi 41%. Takvu mirovinu primaju svi osiguranici s $VB_p \leq 0,8$.

Zapravo je nejasna formulacija iz Zakona o dodatku na mirovinu kad je riječ o korisnicima najniže mirovine.

Naime, stavak (1) članka 1 određuje da dodatak iznosi 27% od mirovine, a stavak (6) članka 1 kaže: Korisnicima najniže mirovine dodatak se određuje na mirovinu koja im pripada na temelju njihovoga ukupnoga mirovinskog staža i njihovih ostvarenih plaća i isplaćuje se zajedno s tom mirovinom ako svota mirovine zajedno s dodatkom prelazi svotu najniže mirovine.

Primjer. $VB_p = 1$, $s = 40$.

Najniža mirovina: $1 \cdot 1,03 \cdot 40 \cdot 13,57 = 559$.

Zarađena mirovina: $1 \cdot 40 \cdot 13,57 = 542,8$

Dodatak: $0,27 \cdot 1 \cdot 40 \cdot 13,57 = 146,6$

Bit će da se dodatak pridodaje originalno izračunatoj, zarađenoj mirovini.

Moralni hazard.

Evazija koja nastaje neiskrenim prikazivanjem plaća (tj. isplatom prijavljene minimalne plaće uz "sivi" dodatak) sekundarno oštećuje i mirovinski sustav.

Minimalna bruto plaća u RH u 2025. godinu: 970 eura.

Prosječna bruto plaća u RH isplaćena za prosinac 2024: 1877 eura, a 81% tog iznosa, što je granica za primjenu instituta najniže mirovine, iznosi 1520 eura.

Mirovinski doprinos u prvi stup (15%) iz najniže plaće iznosi 145,5 eura, a 228 eura iz 81% prosječne plaće. Međutim, oba ta doprinosa rezultiraju istim iznosom mirovine. (Jer svaka plaća niža od 81% prosječne, čak i uz 27% dodatka, rezultira najnižom mirovinom).

Cjelovita slika sustava (Statističke informacije HZMO, veljača 2025.)

Na dan 31.1.2025. imali smo ukupno 1.705.216 osiguranika i 1.228.522 korisnika. Omjer je 1,39 : 1. Stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje je 20%.

Ukupno 1.132.276 umirovljenika je umirovljeno prema ZOMO. Ostali su DVO (djelatne vojne osobe), HBDR i pripadnici HVO. Među ovih 1.132.276 čak je 319.813 korisnika najniže mirovine; u postotku više od 28%.

Inače, čak 190.179 umirovljeno je ili su im mirovine određene prema posebnim propisima. To je 15% ukupne umirovljeničke populacije, a njihove mirovine su u prosjeku znatno veće od onih koje su određene prema ZOMO. Međutim, ta je skupina vrlo heterogena; sastoji se od 19 kategorija.

Imamo 524.701 korisnika starosne mirovine (čiste starosne; dakle, ne prijevremene koja podliježe redukciji) i njihova prosječna mirovina iznosi 630,75 eura, a prosječan ostvareni staž ove skupine iznosi 32,08 godina. U komparaciji s prosječnom neto plaćom (za prosinac 2024.) od 1361 eura to je 46,3%. Ciljani iznos bi trebao biti barem $\frac{32,08}{60} 1361 = 727,68$ eura. Čak i kad uračunamo posljednje usklađenje od 3,03%, bilo bi nužno povećanje za barem 12%.

Međutim, imamo i 177.167 korisnika prijevremene mirovine čija prosječna mirovina iznosi 573,50 eura, a prosječan staž ove skupine je čak 35,94 godina. U odnosu na prosječnu plaću, ove su mirovine tek na 42,41%.

Čak i kad se primijeni posljednje usklađenje te mirovine će narasti na 590,88 euro. Bez redukcije, s tim stažem, te mirovine bi trebale biti barem $\frac{35,94}{60} 1361 = 788,28\%$. I uz 12-postotnu redukciju, to bi bilo 693,69 što je čak 17% više od trenutnog rezultata.

Naravno, prethodna računica je samo ilustrativna. Nije metodološki opravdano pretpostavljati da su te dvije populacije osiguranika ostvarivale, u prosjeku, tokom radnog vijeka upravo prosječnu plaću u RH. Može se argumentirati da je prosječna plaća tih dviju skupina, osobito skupine prijevremenih umirovljenika, ipak bila nešto niža od prosječne plaće u RH.

Financijski plan HZMO-a za 2025. godinu iznosi približno 9,025 mlrd. eura, od čega se približno 3,452 mlrd. eura financira iz proračuna RH, dok se oko 5,554 mlrd. eura planira prikupiti doprinosima. Dakle, proračun pokriva više od 38% potreba prvog mirovinskog stupa koji bi, po dizajnu, trebao biti samoodrživ. (Do na tranzicijski trošak.)

Inače, cijeli proračun iznosi približno 30 eura. To znači da 11,5% proračuna ide u prvi stup mirovinskog osiguranja.

BDP u 2025. godini se procjenjuje na 92 milijarde eura.

Ukupno u mirovinski sustav izdvajamo $9 + 1,8 = 10,8$ milijardi eura što čini 11,7% BDP-a.

Sustav se sastoji od dva stupa; prvog, PAYG u koji uplaćujemo $\frac{3}{4}$ doprinosa (15% iz bruto plaće) i drugog, kapitaliziranog u koji uplaćujemo $\frac{1}{4}$ doprinosa (5% iz bruto plaće).

U drugi stup obavezno su učlanjeni svi osiguranici. Prilikom uvođenja, (1.1.2002.) određeno je obavezno članstvo za sve osiguranike tada mlađe od 40 godina, oni između 40 i 50 godina mogli su optirati, a svima tada starijima od 50 godina zapriječena je participacija u 2. te su ostali osigurani samo u 1. stupu.

Prelaskom na novi sustav generiran je dugogodišnji tranzicijski trošak reforme koji će postojati sve do, otprilike, 2050. godine. To je trošak isplate mirovina za sve osiguranike koji su ostvarili staž prije 2002. godine te im se mirovina za taj dio službe jamčila uz pretpostavku 20-postotnog doprinosa svih osiguranika samo u 1. stupu.

Financiranje tranzicijskog troška preuzela je država i to je dio transfera iz proračuna koji je s teorijske točke gledišta opravdan.

Prema ZOMO, čl. 91, čl. 93, iznos kombinirane mirovine iz oba stupa je

$$M = \underbrace{M_{1,\text{prehist}} + M_{1,\text{osnovna}}}_{M_1} + M_2,$$

$$M_{1,\text{prehist}} = \left(\sum_{g \in G_p} \frac{P(g)}{P_{\text{pr}}(g)} \right) \cdot AVM,$$

$$M_{1,\text{osnovna}} = \frac{3}{4} \cdot \left(\sum_{g \in G_k} \frac{P(g)}{P_{\text{pr}}(g)} \right) \cdot AVM.$$

Dio M_1 koji dolazi iz 1. stupa sastoji se od dva sloja: "prehistorijske" mirovine na koju je pravo stečeno prije uvođenja 2. stupa u godinama G_p , te osnovne mirovine na koju je pravo stečeno nakon uvođenja 2. stupa u godinama G_k .

Dio $M_{1,\text{prehist}}$ je ispušten u **svim** relevantnim odredbama zakona koje spominju kombinirane mirovine iz oba stupa: **Z2** čl. 101, 102 (invalidske i obiteljske mirovine); **Z2a** čl. 19, 20 (mogućnost optiranja), **Z3a** čl. 84 (mogućnost djelomične jednokratne isplate/lump-sum).

Zakon o dodatku na mirovine iz 1. stupa, NN 115/2018, čl. 2:

Osiguranicima umirovljenima nakon 2010. godine kojima pripada mirovina samo iz 1. stupa ta se mirovina uvećava za **27 %**.

Onima koji su umirovljeni nakon 2010. godine i kojima pripada kombinirana mirovina iz 1. i 2. stupa, dio mirovine M_1 se isprva uvećavao tako da se:

- (a) $M_{1,\text{prethist}}$ uveća za **27 %**,
- (b) $M_{1,\text{osnovna}}$ uveća za **20,25 %**.

Tko participira u 2. stupu u 1. stup uplaćuje samo $3/4$ doprinosa; zato je zakonodavac bio odredio da mu se osnovna mirovina uvećava samo za 20,25% jer 20,25 je $\frac{3}{4}$ od 27. Ali faktor $\frac{3}{4}$ je već jednom uzet u obzir; naime u definiciji osnovne mirovine!

Ovo je konačno ispravljeno 1.1.2024. i sada se i osnovna mirovina uvećava za 27%.

Invalidske i obiteljske mirovine u kapitaliziranim sustavima trebaju biti integrirane s temeljnim PAYG sustavom.

Z2, čl. 101: ako osiguranici koji participiraju u 2. stupu izgube radnu sposobnost dodjeljuje im se mirovina u iznosu M_0 koja se izračunava kao da su sve vrijeme bili osigurani samo u 1. stupu, a akumulirani doprinosi se prenose u HZMO. Ako gubitak radne sposobnosti nastane nakon barem 10 godina participacije u 2. stupu i nakon navršenja dobi 55 godina mogu birati hoće li invalidsku mirovinu primati samo iz 1. stupa ili kombinirano iz 1. i 2. stupa. Dakle, ako je

$$M_{1,\text{prehist}} + M_{1,\text{osnovna}} + M_2 > M_0$$

osiguranik može birati da prima kombiniranu mirovinu.

U stvari, dio $M_{1,\text{prehist}}$ je zaboravljen.

Je li više ujedno i vrednije?

Zašto je mogućnost izbora dana samo uz ispunjenje uvjeta $p \geq 10$, $x, y \geq 55$? Za to nema niti potrebe niti opravdanja.

Z2, čl. 102: "... ako član mirovinskog fonda umre prije ostvarivanja prava na mirovinu prema člancima 100. ili 101. ovoga Zakona, a članovi obitelji imaju pravo na obiteljsku mirovinu prema Zakonu o mirovinskom osiguranju ..."

Isto kao prethodno: analogne odredbe, identične primjedbe.

Mogućnost izbora u slučaju nastanka prava na invalidsku ili obiteljsku mirovinu je potpuno opravdana. To je razuman odgovor na sistemsku slabost sustava definiranih doprinosa u odnosu na sustave definiranih naknada kad se radi o invalidskim i obiteljskim mirovinama.

Međutim ...

Svi osiguranici u 2. stupu mogu optirati, tj. birati između kombinirane isplate mirovine iz 1. i 2. stupa ili "potpunog vraćanja" u 1. stup! Tako određuju **Z2**, čl. 104 i **Z2a**, čl. 20.

... Član mirovinskog fonda koji je obvezno osiguran u obveznom mirovinskom osiguranju individualne kapitalizirane štednje, kao i član fonda koji je pristupio u obvezno mirovinsko osiguranje individualne kapitalizirane štednje u dobi između 40 i 50 godina, koji ostvari pravo na starosnu ili prijevremenu starosnu mirovinu ... obvezno se opredjeljuje između istupa iz toga osiguranja ili ostvarivanja mirovine iz obveznog mirovinskog osiguranja individualne kapitalizirane štednje prema programu mirovinskog osiguravajućeg društva...

Mogućnost izbora za one između 40 i 50 godina koji su u trenutku uvođenja 2. stupa pristupili tom osiguranju može se opravdati, no mogućnost izbora pružena svima predstavlja zapravo zakonom izraženu skepsu u dizajn sustava.

S druge strane, ova mjera de facto garantira da niti jedan osiguranik neće biti oštećen participiranjem u 2. stupu. Štoviše, postoji i skriveni benefit prava na optiranje; novo pravo koje nikad nije postojalo u 1. stupu, niti ga PAYG sustav poznaje.

Z2, čl. 103, st. 1: *" Ako član mirovinskog fonda umre, a članovi obitelji nemaju pravo na obiteljsku mirovinu prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, ukupno kapitalizirana sredstva na računu umrlog člana mirovinskog fonda predmet su nasljeđivanja prema zakonu koji uređuje pravo nasljeđivanja."*

Usput:

- Izbor je kompleksan, a opća financijska pismenost nevelika. Tko će uspoređivati što je veća vrijednost: npr. nominalno viša početna mirovina ili ona niža koja je možda i zajednička i u koju je ugrađen zajamčeni period isplate?
- I princip usklađivanja mirovina iz 1. i 2. stupa je različit (**Z3a**, čl. 87: mirovine iz 2. stupa se usklađuju polugodišnje po stopi promjene cijena).

Prema članku 112 Zakona o mirovinskim osiguravajućim društvima osiguranicima u 2. stupu pri odlasku u mirovinu dozvoljava se, uvjetno, djelomična jednokratna isplata i to u visini od 20% od ukupno primljene doznake iz MF prije njezina umanjenja za naknadu MOD.

Uvjet: da je osnovna mirovina iz mirovinskog osiguranja generacijske solidarnosti veća od od najniže mirovine prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.

Ovo je pozitivna mjera, ali uvedena je neprecizno i s neutemeljeno postavljenim kriterijem.

Zašto samo osnovna mirovina? Ponovo ista pogreška. To je samo dio buduće mirovine. Valjalo bi postaviti uvjet na cjelokupnu mirovinu iz prvog stupa.

Prapočetak: Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje, NN 106/1999, 7. listopada 1999. Stavak (2) članka 90 glasi:

"Republika Hrvatska jamči isplatu mirovina [iz 2. stupa] u cijelosti iz računa mirovinskog jamstva, odnosno iz državnog proračuna".

Ovaj zakon je prestao važiti donošenjem i stupanjem na snagu **Z3** Zakona o mirovinskim osiguravajućim društvima u veljači 2014.

Ni u **Z3**, a niti njegovim izmjenama i dopunama **Z3a** iz prosinca 2018. više ne spominju državna jamstva i jamstveni fond.

Jamči li Republika Hrvatska i dalje za mirovine iz 2. stupa?

Prijedlog potrebnih mjera:

1. prilagoditi definiciju dugogodišnjeg umirovljenika za žene u skladu s važećim dobnim granicama za starosno umirovljenje žena u prijelaznom periodu dok ta granica ne dosegne 65 godina,
2. minimalnu mirovinu definirati u terminima prosječne plaće, a pravo na korekciju mirovine do razine minimalne vezati uz imovinski cenzus,
3. mirovine priznate po posebnim propisima treba izdvojiti iz sustava; preispitati u svjetlu nekog imovinskog cenzusa i njima upravljati izvan regularnog sustava mirovinskog osiguranja,
4. preispitati pravo na rad do 50-postotnog radnog vremena uz zadržavanje mirovinskih primanja za pojedine kategorije umirovljenika,
5. dopisati prethistorijsku mirovinu u sve relevantne zakonske članke jer to je zarađeni i zakonski predviđen dio mirovinskih primanja za osiguranike koji participiraju u 2. stupu,
6. proširiti pravo na optiranje pri određivanju invalidskih i obiteljskih mirovina,
7. redefinirati uvjete za stjecanje prava na djelomičnu jednokratnu isplatu prilikom umirovljenja osiguranika koji participiraju u 2. stupu,
8. u sve relevantne zakone ugraditi jamstvo države za isplatu mirovina koje se isplaćuju iz 2. stupa; u skladu s tim vratiti institut jamstvenog fonda (ili nekog ekvivalenta) u djelovanje mirovinskih osiguravajućih društava,
9. unaprijediti regulativu i nadzor djelovanja mirovinskih fondova i mirovinskih osiguravajućih društava,

10. Treba li redizajnirati sustav?

Preciznije, kako se često čuje i na stranačkoj sceni, i u sindikatima, i u dijelu akademske zajednice i u javnosti ...

Treba li ukinuti 2. stup?

Stavovi koji se iznose u prilog ukidanja 2. stupa često su apriorni i u velikom broju slučajeva obrazlagani neutemeljenim tezama.

Ipak, neargumentiranost mnogih javnih istupa pitanje ipak ne čini neumjesnim jer treba imati na umu:

- finansijski napor koji smo dosad podnijeli u financiranju tranzicijskog troška,
- činjenicu da će taj trošak biti značajan i u iduća dva desetljeća,
- slabosti u funkcioniranju mirovinskih fondova,
- zabrinjavajuće malen (2) broj registriranih mirovinskih osiguravajućih društava,
- bojazan (neovisno o ideološkoj poziciji) oko iznosa budućih mirovina.

Na suprotnom polu su stavovi da drugi stup treba ojačati, a 1. svesti na razinu neke temeljne nacionalne mirovine.

Zašto bi 2. stup i ovako koncipiran kombinirani sustav trebalo zadržati?

1. Mirovinski sustav treba biti dizajniran tako da traje; vremenski horizont je, čak i na individualnoj razini, neobično dug. Kategorički tvrditi da je riječ o neuspjelom projektu nakon svega dva desetljeća, kad prvi osiguranici koji će mirovine primati u novom sustavu još jedva da i postoje, preuranjeno je.
2. Svaki mirovinski sustav je podložen ozbiljnim rizicima, osobito danas kad su promjene tako brze i nesagledive. PAYG sustav i kapitaliziran sustav imaju upravo komplementarne sistemske otpornosti i slabosti. U tim okolnostima, naj mudrije je rizike podijeliti, a moguće štetne posljedice ublažiti kombinacijom izloženosti različitim rizicima.
3. Zabluda je da PAYG sustav, tj. 1. stup raspolaže novcem. Tamo novca nema. PAYG sustav počiva na obećanju države da će nove generacije financirati naše mirovine kao što i mi financiramo mirovine prethodnika. To je obećanje, ne jamstvo; čak i ako se kani održati, mogućnosti su upitne.
4. Sistemske slabosti PAYG sustava su tri: starenje sustava, demografski rizik i podložnost političkim manipulacijama i zloupotrebama. Sve troje je drastično, kao rijetko gdje, prisutno u našem 1. stupu. Demografska kretanja već sad pokazuju da će stanje našeg 1. stupa u sagledivoj budućnosti sasvim vjerojatno biti još lošije.

5. 2. stup osiguranicima pruža pogodnosti koje u 1. stupu ne samo da ne postoje, nego niti ne mogu postojati: djelomična jednokratna isplata, mogućnost osobnog izbora dizajna mirovinskih primanja i vlasništvo nad mirovinskom štednjom do razine prava na naslijeđivanje.
6. U vremenu pred nama sve prisutniji će biti nestandardni oblici rada i radnih odnosa: privremeni rad, povremeni rad, samostalni rad, diskontinuiteti i singulariteti. PAYG ne prepoznaje dovoljno ili adekvatno prava iz tih oblika rada. Kapitalizirani sustav definiranih doprinosa je, nasuprot tome, dizajniran tako da precizno honorira svaki oblik rada i uplaćivanja doprinosa.
7. Sve slabosti u funkcioniranju naših mirovinskih fondova nisu nužno intrinzične; one samo ukazuju na nužnost pomnog depolitiziranog i profesionalnog monitoringa, nadzora, i unapređenja regulative.

Komplementaran skup argumenata bi se mogao podastrijeti i protiv prijedloga da se postojeći PAYG 1. stup ugasi ili priguši na račun osnaživanja drugog stupa. To je vrlo vjerojatno vrlo loša ideja.

S druge strane, postoje glasovi u prilog gašenja 2. stupa. Glavni argumenti su njegova neefikasnost i rasterećenje proračuna. Konkretno, samo u 2025. u 2. stup uplatit će se cca 1,8 milijardi eura. Kad bi se drugi stup ukinuo, taj bi novac ostao u proračunu (na način da bi bio kroz mirovinske doprinose uplaćen u 1. stup). To bi mogla biti prilika da se položaj umirovljenika sistemski popravi.

Prvi stup je potrebno konsolidirati i pročistiti od socijalnih davanja koja ne proizlaze iz prava stečenih mirovinskim doprinosima. HZMO pritom može ostati tehnički servis za isplatu takvih davanja.

Drugi stup, ostanemo li pri njemu, treba tehnički poduprijeti, konceptualno afirmirati i unaprijediti mehanizme regulative i nadzora.

Tranzicijski trošak: Neka je u svakoj danj godini

$$\lambda = \frac{\text{iznos svih isplaćenih mirovina stećenih službom do 31.12.2001.}}{\text{iznos svih isplaćenih mirovina iz 1. stup}}$$

Tada je tranzicijski trošak za tu godinu jednak

$$\lambda \cdot (\text{iznos svih doprinosa uplaćenih u 2. stup})$$

U 2002. godini imali smo $\lambda = 1$; tj. ukupni iznos uplaćen u 2. stup bio je tranzicijski trošak.

U nekoj dalekoj godini (i svim daljnjima) kad više ne bude živ niti jedan umirovljenik koji je bio osiguran prije 2002. godine, imat ćemo $\lambda = 0$.

Danas, npr. isplata osnovne mirovine ne generira tranzicijski trošak. Osnovna mirovina je dizajnirana tako da se podrazumijeva da svi sadašnji i budući osiguranici u 1. stup sustav uplaćuju doprinosa u iznosu 15% od plaće.

Prethistorijska mirovina, međutim, definirana ja tako da podrazumijeva svaku buduću uplatu u iznosu 20% od plaće, te stoga čini tranzicijski trošak.